

“WESTPHALIA-SİSTEMİ”NE KARŞI
“MİLLET-SİSTEMİ” SÖYLEMİ ve
TÜRK DIŞ POLİTİKASI

Kemal ÇİFTÇİ

Bu kitabın yayın hakkı SİYASAL KİTABEVİ'ne aittir. Yayınevinin ve yayıncısının yazılı izni alınmaksızın kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve yayınlanamaz.

**“WESTPHALIA-SİSTEMİ”NE KARŞI “MİLLET-SİSTEMİ” SÖYLEMİ ve
TÜRK DIŞ POLİTİKASI**

Kemal Çiftçi

Kapak Tasarımı ve Sayfa Düzeni: Gamze Uçak

©Siyasal Kitabevi, Tüm Hakları Saklıdır.

Kasım 2018, Ankara

ISBN No: 978-605-9221-90-0

Siyasal Kitabevi-Ünal Sevindik

Yayıncı Sertifika No: 14016

Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1 Kızılay-Ankara

Tel: 0(312) 419 97 81 pbx

Faks: 0(312) 419 16 11

e-posta: info@siyasalkitap.com

<http://www.siyasalkitap.com>

Baskı:

Tarcan Matbaacılık Yayın. San.

Sertifika No: 25744

İvedik Köy Mah. İvedik Cad. No: 417/ A

Yenimahalle/ANKARA Tel: (0312) 384 34 35

Siyasal Kitabevi

Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1 Kızılay-Ankara

Tel: 0 (312) 419 97 81 pbx

Faks: 0 (312) 419 16 11

e-posta: info@siyasalkitap.com

<http://www.siyasalkitap.com>

ÖNSÖZ

Soğuk Savaş sonrası dönemde ulus-devlet sistemine karşı küreselleşmenin meydan okumasına uygun olarak, alternatif bir dünya-sistemi olarak “*Millet-Sistemi*” anlayışıyla etnik, dinsel ve mezhepsel ayrışmalardan kaynaklanan çatışmaları önleyerek barışçı bir dünya düzeninin tesis edilmesinin olanaklı olduğu ileri sürülmeye başlanmıştır. Bu bağlamda Ahmet Davutoğlu’nun “ulus-devlet”, “ümmet”, “Halife”, “*Millet-Sistemi*” ve “reel güçler” kavramları ile bu kavramların üzerine Türkiye’ye uluslararası siyasette atfettiği “merkez ülke” rolü dikkat çekmektedir.

Davutoğlu’na göre, “ulus-devlet” Batı’nın tarihsel sürecinde kilise ve devlet birlikteliğinin ortadan kalkmasının sonucunda ortaya çıkmış olan bir kavramdır. “Ümmet” ise İslami toplumların sosyal varoluş biçimidir ve köken, ırk, renk ayrımı yapmaksızın tüm insanlara açık bir toplum tasavvuru anlamına gelmektedir. Davutoğlu, Osmanlı İmparatorluğu’nda “Halifelik” makamının kucaklayıcı bir şemsiye fonksiyonu gördüğünü ifade etmekte, “Halifelik”in kaldırılmasını, İslam tarihinde devletin kurumsallaşmasındaki belki de en radikal değişiklik olarak düşünmektedir. Davutoğlu, “*Millet-Sistemi*”ni yüzyıllar boyunca farklı dil, din ve ırk kökenlilerden en az otuz etnik grubun birlikte yaşamasını garanti eden bir toplumlararası ve devletler-arası sistem olarak ele almaktadır. Bu sistem, “ulus-devlet”lere dayanan uluslararası sistemin ortaya çıkmaya başladığı 19. yüzyılda bir krizle karşılaşmıştır. Davutoğlu, Orta Doğu ve Doğu Avrupa’da uzun-sürelî barışın sağlanamamasını Osmanlı *Millet Sistemi*’nin Osmanlı İmparatorluğu’nun çöküşüyle birlikte ortadan kalkmasına bağlamaktadır. Davutoğlu’nun bir diğer kavramı ise “reel güçler” kavramıdır. Bu kavramla 1990’lı yıllarda tekrardan

güç kazanmaya başlayan ve siyasal alanda da etkili olmaya başlayan “siyasal İslamcı” yapıları ifade etmek istediği anlaşılmaktadır.

Davutoğlu, Soğuk Savaş’ın sona ermesiyle birlikte sosyalist rejimlerin çökmesi ve küreselleşmenin meydan okumasından sonra İslami siyasette yeni bir yönelim olduğunu düşünmekte ve bu bağlamda, “*Westphalia-Sistemi*”nin ürettiği ulus-devlet sistemine karşı küreselleşmenin meydan okumasına uygun olarak, alternatif bir dünya-sistemi olarak İslami siyasal gelenek ve kuramın yeniden yorumlanması gereğinden bahsetmektedir. 1990’lı yıllarda Türkiye’nin dış politikasının, “reel güçler”in dönüşümü için iyi bir örnek olduğunu ileri süren Davutoğlu, 1924 yılında Halifelik’in kaldırılmasından sonra yerel ve statükocu dış politika geleneğini kabul eden Türkiye’nin, tarihsel ve “reel güçler”in baskısı altında olduğunu ve Türkiye’nin ulus-devlet sınırlarının bölgedeki suni topraksal oluşumlar gösteren Müslüman toplumların baskısı altında kaldığını ifade etmektedir. Davutoğlu’nun kavramları üzerinden bakıldığında Türkiye’ye idealleştirilmiş bir yeni-Osmanlı/İslamcı rolü atfedildiği görülmektedir. Bu rol içerisinde Türkiye, sadece Osmanlı İmparatorluğu’nun hakim olduğu topraklar üzerinde değil, onunda ötesindeki İslami devletlerin/toplumların lideri, Batı’nın “ulus-devlet”leri karşısında İslami bir kavram olan “ümme” anlayışı ve “*Millet-Sistemi*” temelinde alternatif bir dünya düzeninin kurucusu, “Halife”lik merkezi olarak, dünyadaki tüm Müslümanların lideri ve yönlendiricisi ve Osmanlı İmparatorluğu’ndaki gibi Batı medeniyeti karşısında İslam medeniyetinin “merkez ülkesi” olarak inşa edilmektedir.

Kitapta, “*Westphalia-Sistemi*”ne dayalı olarak ortaya çıkan “ulus-devlet” yaklaşımına Soğuk Savaş sonrası dönemde alternatif bir yaklaşım olarak önerilen “*Millet-Sistemi*” ve bu sistem üzerinden Türkiye’ye atfedilen rol ele alınmış; Türk dış politikası bu bağlamda yorumsanmıştır. Bu konuda kitap yazma düşüncesi, *International Studies Association* (ISA)’ın 16-19 Mart 2016 tarihleri arasında Atlanta/ABD’de gerçekleştiri-

len 57. Yıllık Kongresi'nde sunduğum *"From "Pax Ottomana" to Turkish Peace: "Zero Problem Policy with the Neighbors"* başlıklı bildiri ile oluşmaya başlamış ve daha sonrasında proje olgunlaşmıştır.

Kitapta yer alan metinlerin bir bölümü daha önce bazı uluslararası hakemli dergilerde yayımlanmış [(2015, *"Türkiye'de Kemalizm Karşısında Siyasal İslamcı Hegemonyanın İnşası"*, Giresun Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt:1, Sayı:2 (Güz), s.1-32.), (2015, *"Gezi Parkı" Üzerinden Türkiye'yi Anlamak: İslamcı İktidar (AKP) Karşısında "Çokluk"un İsyanı*, Leges Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 3 (Eylül-Ocak), s.237-268.), (2013, *The Kemalist Hegemony in Turkey and Justice and Development Party (AKP) as An "Other"*, l'Europe en formation, Sayı: 367 (Spring 2013), s.143-169.)] ve/veya bazı uluslararası kongrelerde sunulmuş "Bildiriler" in [(*"Türkiye'nin Dış Politikası'nın Kuramsal Çerçevesini Üç-Tarz-ı Siyaset Bağlamında Okumak"* IX. Uludağ Uluslararası İlişkiler Kongresi, 23-24 Ekim 2017, Bursa/TÜRKİYE), (*"Ulus-Devlet" Sisteminin Alternatif Bir Paradigması Olarak Ahmet Davutoğlu'nun "Millet-Sistemi" Kavrayışı Üzerinden Türkiye'nin Uluslararası Siyasetini Anlamak"* II. Uluslararası Demokrasi Sempozyumu, Emperyalizm, Hegemonya ve İstihbarat Faaliyetleri, 30 Kasım-2 Aralık 2017, Giresun/TÜRKİYE), (*"Dünya Zamanı"ndaki Değişmeler ve İnsanlığın Tarihsel Gelişim Seyri Bağlamında "Devrimler ve Karşı-Devrimler"*, I. Uluslararası Demokrasi Sempozyumu, 15-16 Aralık 2016, Giresun/TÜRKİYE)] daha da geliştirilerek ve derinleştirilerek kitap metnine dönüştürülmüş hallerini de içermektedir.

Hazırlamış olduğum kitap taslağını değerlendirerek basma kararı veren Siyasal Kitabevi'ne ve değerli sahibi Ünal SEVİNDİK'e ve kapak tasarımı ile sayfa düzenini gerçekleştiren Gamze UÇAK'a şükranlarımı sunarım. Ayrıca oğlum Umut Şevket ile kızım Öykü'nün de benim yaşam ve enerji kaynağım ve en büyük destekçilerim olduklarını da ifade etmeden geçemeyeceğim.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	3
GİRİŞ	11

BİRİNCİ BÖLÜM “WESTPHALIA-SİSTEMİ” VE “ULUS-DEVLET”LERİN KÜRESELLEŞMESİ

I. “Westphalia-Sistemi”, “Ulus-Devlet” ve Uluslararası Siyaset	19
II. “Otuz Yıl Savaşları”nın Nedenleri	22
III. Westphalia Antlaşmaları	30
IV. “Ulus-Devlet”e Bir Geçiş Dönemi Olarak “Westphalia-Sistemi”	32
V. Hanedanlıktan “Ulus-Devlet” Sistemine.....	36
VI. Avrupa Güç Dengesi Sistemi ve Bu Sistemin Yayılması	40
VII. Fransa’nın Devrim Savaşları ve Viyana Düzeni’nin Tesisi	46
VIII. Kırım Savaşı ve Alman Birliği’nin Gerçekleştirilmesi	51
IX. Almanya’nın “Realpolitik”i ve Keskinleşen İttifaklar	53
X. I. ve II. Dünya Savaşları ve “Westphalia-Sistemi”nin Küreselleşmesi	60

İKİNCİ BÖLÜM “MİLLET-SİSTEMİ” VE OSMANLI İMPARATORLUĞU’NDAKİ PRATİĞİ

I. Alternatif Bir Paradigma Olarak “Millet-Sistemi”	67
II. Osmanlı İmparatorluğu’nda “Millet-Sistemi”	70
III. Osmanlı İmparatorluğu’nda “Millet-Sistemi”nin Sona Ermesi ...	74
IV. Osmanlı İmparatorluğu’nun Kurtuluş Reçeteleri: “Osmanlıcılık”, “İslamcılık” ve “Türkçülük”	78
a) Osmanlıcılık.....	80

b) İslamcılık	81
c) Türkçülük	83
d) Yusuf Akçura'nın Üç Tarz-ı Siyaset'i Değerlendirmesi	83
V. Türkiye'nin "Ulus-Devlet" Kimliği ve Dış Politikası	91
a) Osmanlı İmparatorluğu'nun "Öteki"leştirilerek Yeni Aidiyet Kurallarının Oluşturulması	92
b) İslami Bir Kavram Olan "Millet"ten "Ulus"a Geçiş Yapılması	94
c) Atatürk'ün "Osmanlıcılık", "İslamcılık" ve Türkçülük/Turancılık" Yaklaşımı ve Türk Dış Politikası	97

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SOĞUK SAVAŞ SONRASI'NIN ULUSLARARASI ORTAMI, "MEDENİYETLER ÇATIŞMASI" SÖYLEMİ

I. Soğuk Savaş Sonrası'nın Uluslararası Ortamı.....	107
II. "Medeniyetler Çatışması" Söylemi ve ABD'nin "İlimli İslam" Siyaseti	111
III. "Siyasal İslam"ın Konumlandırılması	115

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

"MİLLET-SİSTEMİ" SÖYLEMİ VE TÜRK DİŞ POLİTİKASI

I. Soğuk Savaş Sonrası'nda "Millet-Sistemi" ve "Stratejik Derinlik"	127
a) "Civilizational Transformation..." ve "Alternative Paradigms..." Bağlamında "Millet-Sistemi"	130
b) Ahmet Davutoğlu'nun "Stratejik Derinlik"i.....	146
b.1) "Stratejik Derinlik"ın Kuramsal Çerçevesi	146
b.2) "Stratejik Derinlik"te Osmanlı-Türk Dış Politika Geleneği	165
b.3) "Stratejik Derinlik"te Osmanlı'nın Dış Politikası.....	176
b.4) "Stratejik Derinlik"te Türk Dış Politikası.....	180
b.5) "Stratejik Derinlikte" 1990'lı Yıllar: Üç Tarz-ı Siyaset	191
b.5.1) Osmanlıcılık.....	192
b.5.2) İslamcılık	193
b.5.3) Batıcılık ve Türkçülük	196
b.6) "Stratejik Derinlik"ın Türk Dış Politikası Vizyonu	198

II. "İlimli" İslam'ın Rol Modeli Olarak Türkiye.....	205
a) AKP'nin İktidara Gelmesini Hazırlayan Koşullar.....	206
a.1) İç Koşullar.....	206
a.2) Dış Koşullar	213
b) AKP'nin Seçim Zaferleri ve Erdoğan'ın Uluslararası Alanda "Meşruiyet" Arayışı	214
b.1) AKP'nin Seçim Zaferleri ve Türkiye'nin Değişen Yapısı.....	215
b.2) Uluslararası Alanda "Meşruiyet" Arayışı.....	221
c) "İlimli" İslamcıların "Kemalist" Devlete Nüfuz Etmesi.....	227
III. "Millet Sistemi" ve "Stratejik Derinlik" Paradigmasıyla	
Türkiye'nin/Davutoğlu'nun Dış Politikası	240
a) Geçici Ateşkesler Dönemi	241
b) Uluslararası Düzen Problemi ve "Millet-Sistemi"	242
c) Davutoğlu'nun Türk Dış Politikası İlkeleri	244
c.1) Özgürlük-Güvenlik Dengesi	244
c.2) Çok Boyutlu-Çok Kulvarlı İlişkiler.....	246
c.3) Yeni Bir Diplomatik Üslup.....	247
c.4) Ritmik Diplomasi	249
c.5) Komşularla Sıfır Sorun.....	250
d) "Büyük Ortadoğu" ve "Medeniyetler İttifakı" Projelerinde Türkiye'nin Rolü	255
e) "Kemalizm"le Hesaplaşma Söylemi Olarak "Stratejik Derinlik"	265
SONUÇ	271
KAYNAKÇA	281

GİRİŞ

Uluslararası İlişkiler, I. Dünya Savaşı sonrasında Anglo-Sakson dünyasında bir akademik çalışma alanı haline gelmeye başlamıştır. Uluslararası İlişkiler alanındaki ilk kürsü İngiltere'de Aberystwyth Wales Üniversitesi (University of Wales, Aberystwyth) bünyesindeki Woodrow Wilson Uluslararası Politika Kürsüsü'dür¹. Bu kürsüyü, İngiltere'de ve ABD'de kurulan başka kürsüler takip etmiştir. İki savaş arasındaki dönemde Uluslararası İlişkiler, Wilson'un fikirleri çerçevesinde bir liberal küresel dünya barışı tasavvur edenlerin "ütopya"ları çerçevesinde şekillendirilmiştir. Ancak, Uluslararası İlişkiler kürsülerinde okutulmayan; ama uluslararası siyaseti 1930'lu yıllardan itibaren daha da fazla etkileyen üç yaklaşım -realpolitik, komünizm ve faşizm- daha vardı. Wilson'un "ütopyası" 1930'lu yıllardan itibaren bu üç yaklaşımın meydan okumasına maruz kalmıştır. 1920'lerin iyimserliğinden 1930'lu yılların karamsarlığına doğru yol alınmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında ise Uluslararası İlişkiler tam bir akademik disiplin haline gelmiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında bir süper güç olarak ortaya çıkan ve küresel boyutta bir dış politika izleyen ABD dış politikasının kuramsal çerçevesinin oluşturulmasına özellikle "realist" kuram çerçevesinde katkıda bulunmuştur. Realizm, uluslararası siyasette Soğuk Savaş döneminin başat kuramsal geleneği haline gelmiştir. Realistler uluslararası ilişkileri, kendi çıkarlarını esas alan devletler ara-

¹ Bkz. Chris Brown ve Kirsten Ainley, **Uluslararası İlişkileri Anlamak**, Çev.: Arzu Oyacıoğlu, Yayınodası, İstanbul, Nisan 2008, s.18.

sındaki güç mücadelesi olarak görürler. Çatışma ve savaşın engellenebilmesi konusunda genelde karamsardırlar. Realizmin, Soğuk Savaş yıllarına egemen olmasının sebebi, savaş, ittifaklar, emperyalizm, işbirliğinin önündeki engeller ve diğer uluslararası olgular için basit ama güçlü açıklamalar getirmesiydi². Realist kuram zaman içerisinde kayda değer şekilde evrilmiştir. Hans Morgenthau ve Reinhold Niebuhr gibi "klasik" realistler, devletlerin, insanlar gibi, başkaları üzerinde hakimiyet kurma tutkusuna sahip olduğuna inanıyorlardı. Bu tutku savaşa yol açıyordu³. Klasiklerin aksine, Kenneth Waltz tarafından geliştirilen "neorealist" kuram, insan doğasını dikkate almadan, uluslararası sistemin etkisi üzerinde yoğunlaşmıştı. Waltz'a göre uluslararası sistem, hayatta kalma mücadelesi veren birkaç büyük güçten oluşuyordu. Sistem anarşik olduğu için (devletleri birbirinden koruyacak merkezi bir güç yoktu), her devlet kendi başına ayakta kalmak zorundaydı⁴. Waltz, savaşın önemli nedenlerinin odak noktasının, insan doğası ve davranışları olduğunu; savaşların bencillik, yanlış yönlendirilen saldırgan dürtüler ve ahmaklığın bir sonucu olduğunu ileri sürmektedir⁵.

1945'ten sonra dünyayı daha "aklıselim" kavramlarla açıklayan realizm, Uluslararası İlişkilerdeki hakim teori haline gelmiştir. Aktif görevdeki diplomatların çoğunun uluslararası ilişkiler konusundaki düşünceleri zaten az ya da çok realist idi, şimdi onlara Uluslararası İlişkiler disiplininin realist çizgide genişlemesiyle akademisyenler de katıldı. Önde gelen yazarlar ve etkili gazete ve dergilerin köşe yazarları da aynı genel perspektifte çalışmalar üretmeye başladı. Realizmin bugü-

² Stephen M. Walt, "Uluslararası İlişkiler: Bir Dünya Binbir Kuram", **Foreign Policy (Türkiye Baskısı)**, Çev.: Başak Çalı, Yıl: 1, Sayı: 1 (Bahar), 1998, s.15-16.

³ a.g.e, s.16.

⁴ a.g.e, s.16.

⁵ Kenneth N. Waltz, **İnsan Devlet ve Savaş**, Çev. Enver Bozkurt, Selim Kanat, Serhan Yalçın, Asil yayın Dağ. Ltd. Şti., Ankara, Nisan 2009, s.17.

ne kadar Uluslararası İlişkilerin baskın teorisi olagelmesi oldukça çarpıcıdır⁶. Realizm, çok güçlü olagelmiş olan bir uluslararası ilişkiler kuramıdır ve uluslararası siyasete ilişkin açıklamaları yönetim çevreleri tarafından da inandırıcı bulunmuştur. Uluslararası ilişkiler akademisyenlerini de akademik olarak oluşturan düşüncelerden birisidir⁷. Bu bakımdan, "Realizm" in, modern uluslararası ilişkileri, "*Westphalia-Sistemi*" nin ortaya çıkardığı ulus-devlet kavrayışı ve kavramları ile izah etmesi olağan/tartışmasız bir "gerçeklik" haline dönüştürülmüştür. Realistlere göre, uluslararası ilişkilerin temel öznesi "egemen devlet" tir ve devlet, en yüksek karar alma gücüdür. Klasik realistler, devlet davranışlarını ezeli ve ebedi bir şekilde sabit olan değişmez bir "insan doğası" anlayışı ile açıklamakta idiler. Neorealistler ise uluslararası sistemin yapısına vurgu yapmaya başlamışlardır. Realistler, dünyayı "olduğu gibi" tanımladıklarını iddia ederler ve kullandıkları baskın yöntem pozitivizm olagelmiştir. Realizme göre akademisyenin rolü, bir siyasi aktivist gibi dünyanın "nasıl olması gerektiği" hakkında "vaaz vermek" değil, bir sosyal bilimci gibi onun nasıl olduğunu izah etmektir⁸. Devlet davranışlarını tetikleyen temel unsur devletlerin "ulusal çıkar" tanımlamalarıdır. Devletler bir üst otoritenin bulunmadığı ve bu nedenle de "anarşik" olan uluslararası alanda kendi güvenliklerini muhafaza etme ve "ulusal çıkarlarını" koruma/elde etme mücadelesi vermektedirler.

Uluslararası ilişkiler literatüründe Soğuk Savaş dönemi boyunca hakim/egemen konumunu sürdüren Realizmin, Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra başka kuramsal yaklaşımların da etkinliklerini arttırmaya başlamalarıyla birlikte eski hakim/egemen konumu aşınmaya başlamıştır. Uluslara-

⁶ Chris Brown ve Kirsten Ainley, **Uluslararası İlişkileri Anlamak**, Çev.: Arzu Oyacıoğlu, Yayınodası, İstanbul, Nisan 2008, s.23-24.

⁷ Bkz.Ken Booth, **Dünya Güvenliği Kuramı**, Tercüme: Çağdaş Üngör, Küre Yayınları, İstanbul, 2012, s.52.

⁸ a.g.e, s.54.

rası ilişkilere ilişkin ABD kaynaklı olan ve olmayan Realizm dışındaki görüşler daha fazla yankı bulmaya, çok çeşitli yöntem ve kuramlar giderek daha fazla dikkat çekmeye başlamıştır. Soğuk Savaş sonrasında etnik ve dinsel/mezhepsel temelli kimlik eksenli çatışmaların artmasıyla birlikte, ulus-devlet kimlikleri eleştirilmeye başlanılmış ve ulus-devlet anlayışı üzerine tesis edilmiş olan "*Westphalia-Sistemi*"ne karşı alternatif uluslararası ilişkiler görüşleri daha yüksek sesle dile getirilmeye başlanılmıştır.

Avrupa'da kilise-devlet ayrışmasının bir sonucu olarak ortaya çıkan ve Protestanlar ile Katolikler arasında 1618'de Orta Avrupa'da patlak veren ve 1648'de sona eren Otuz Yıl Savaşları, ulus-devlet anlayışına dayanan Westphalia sisteminin ortaya çıkmasına yol açmıştır. "*Westphalia-Sistemi*" modern anlamda uluslararası ilişkilerin başlangıcı olarak ele alınmakta olup, uluslararası ilişkilerin kuramsal okuması, Avrupa'da ortaya çıkan ve Avrupa dışına taşan "*Westphalia-Sistemi*" üzerinden üretilen kavramlarla izah edilmektedir.

"*Westphalia-Sistemi*"nin ulus-devlet anlayışına bağlı olarak ortaya çıktığı dönem boyunca Osmanlı İmparatorluğu'nda "*Millet-Sistemi*" vardı. Osmanlı İmparatorluğu'nun, topraklarında yaşayan toplulukları, din ya da mezhep esasına göre örgütleyerek yönetme biçimine "*Millet-Sistemi*" denilmektedir. Bu sistemde, farklı etnik gruplara mensup olmalarına, farklı coğrafyalarda yaşamalarına ve farklı dilleri konuşmalarına bakılmaksızın tüm Müslümanlar tek bir "*Millet*" olarak kabul edilmiştir. Müslüman olmayanlar da yine etnik-mezhepsel-dinsel kimliklerine göre "*Millet*" olarak tanımlanmışlardır. Bu "*Millet-Sistemi*", "*Westphalia-Sistemi*"nin ürettiği ulusçuluk akımlarının yayılmasıyla birlikte 19. yüzyılda bir krizle karşılaşmış ve neticede Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılmasıyla birlikte sona ermiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun ardılı olarak ortaya çıkan Türkiye Cumhuriyeti, ulus-devlet olarak inşa edilmiştir. Böylelikle, Türkiye'de "*Westphalia-Sistemi*"nin üret-

tiği “ulus-devlet”lerden bir tanesi olmuş ve “ulus-devlet”ler arasındaki yerini almıştır.

Soğuk Savaş sonrası dönemde ulus-devlet sistemine karşı küreselleşmenin meydan okumasına uygun olarak, alternatif bir dünya-sistemi olarak “*Millet-Sistemi*” anlayışıyla etnik, dinsel ve mezhepsel ayrışmalardan kaynaklanan çatışmaları önleyerek barışçı bir dünya düzeninin tesis edilmesinin olanaklı olduğu ileri sürülmeye başlanmıştır. Bu bağlamda Ahmet Davutoğlu’nun “ulus-devlet” sistemine karşı “*Millet-Sistemi*”ni alternatif bir sistem olarak ileri sürdüğü görülmektedir. Davutoğlu’nun alternatif bir sistem kurgusunun esas olarak İslami söylem ve kurumlar üzerine inşa edildiği anlaşılmalı birlikte; “ümmet”, “Halife”, “*Millet-Sistemi*” ve “reel güçler” kavramları ile bu kavramlar üzerinden Türkiye’ye uluslararası siyasette atfettiği “merkez ülke” rolü dikkat çekmektedir.

Davutoğlu’na göre, “ulus-devlet” Batı’nın tarihsel sürecinde kilise ve devlet birlikteliğinin ortadan kalkmasının sonucunda ortaya çıkmış olan bir kavramdır. “Ümmet” ise İslami toplumların sosyal varoluş biçimidir ve köken, ırk, renk ayrımı yapmaksızın tüm insanlara açık bir toplum tasavvuru anlamına gelmektedir. Davutoğlu “Osmanlı İmparatorluğu’nda “Halifelik” makamının kucaklayıcı bir şemsiye fonksiyonu gördüğünü ifade etmekte, “Halifelik” kurumunun kaldırılmasını, İslam tarihinde devletin kurumsallaşmasındaki belki de en radikal değişiklik olarak düşünmektedir. Davutoğlu, “*Millet-Sistemi*”ni yüzyıllar boyunca farklı dil, din ve ırk kökenlilerden en az otuz etnik grubun birlikte yaşamasını garanti eden bir toplumlararası ve devletler-arası sistem olarak ele almıştır. Bu sistem, Davutoğlu’na göre, ulus-devletlere dayanan uluslararası sistemin ortaya çıkmaya başladığı 19. yüzyılda bir krizle karşılaşmıştır. Davutoğlu, Orta Doğu ve Doğu Avrupa’da uzun-süreli barışın sağlanamamasını Osmanlı İmparatorluğu’nda uygulanmakta olan “*Millet-Sistemi*”nin Osmanlı İmparatorluğu’nun çöküşüyle birlikte

ortadan kalkmasına bağlamaktadır. Davutoğlu'nun bir diğer dikkat çeken kavramı ise "reel güçler" kavramıdır. Bu kavramla 1990'lı yıllarda tekrardan güç kazanmaya ve siyasal alanda da etkili olmaya başlayan "siyasal İslamcı" yapıları ifade etmek istediği anlaşılmaktadır.

Davutoğlu, Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte sosyalist rejimlerin çökmesi ve küreselleşmenin meydan okumasından sonra İslami siyasette yeni bir yönelim olduğunu düşünmekte ve bu bağlamda, ulus-devlet sistemine karşı küreselleşmenin meydan okumasına uygun olarak, alternatif bir dünya-sistemi olarak İslami siyasal gelenek ve kuramın yeniden yorumlanması gereğinden bahsetmektedir. 1990'lı yıllarda Türkiye'nin dış politikasının, "reel güçler" in dönüşümü için iyi bir örnek olduğunu ileri süren Davutoğlu, Halifelik'in 1924 yılında kaldırılmasından sonra yerel ve statükocu dış politika geleneğini kabul ettiğini ileri sürdüğü Türkiye'nin, tarihsel ve reel güçlerin baskısı altında olduğunu ve ulus-devlet sınırlarının bölgedeki Müslüman toplumların baskısı altında kaldığını ifade etmektedir.

Davutoğlu'nun kavramları üzerinden bakıldığında Türkiye'ye idealleştirilmiş bir yeni-Osmanlı ve kanaatimce daha doğru tanımlaması yeni-İslamcı olan bir rol atfedildiği görülmektedir. Bu rol içerisinde Türkiye, sadece Osmanlı İmparatorluğu'nun hakim olduğu topraklar üzerinde değil, onunda ötesindeki İslami devletlerin/toplumların lideri, Batı'nın ulus devletleri karşısında "ümme" anlayışı ve "Millet-Sistemi" temelinde alternatif bir dünya düzeninin kurucusu, "Halife"lik kurumunun merkezi olarak, dünyadaki tüm Müslümanların lideri ve yönlendiricisi; Osmanlı İmparatorluğu'ndaki gibi Batı medeniyeti karşısında İslam medeniyetinin "merkez ülkesi" olarak inşa edilmektedir.

Bu kitapta, Birinci Bölüm'de Avrupa'da "Westphalia-Sistemi" nin ortaya çıkması ve "Westphalia-Sistemi" üzerinden ulus-devlet anlayışının oluşması süreci ele alınmıştır. Ulus-devlet anlayışının küreselleşmesi sürecine değinilmiştir. İkinci

Bölüm’de esasında İslam hukukuna dayalı olarak ortaya çıkan ve Osmanlı İmparatorluğu içerisinde bir yönetsel yapıya kavuşturularak “*Pax Ottomana*”nın gerçekleşmesini sağlayan “*Millet-Sistemi*” üzerinde durulmuştur. Ulusçuluk akımlarının etkisini göstermeye başladığı ve “devleti” kurtarma arayışlarının yoğunlaştığı bir dönemde Osmanlı İmparatorluğu’nun kurtuluş reçeteleri olarak ortaya çıkan “Osmanlıcılık”, “İslamcılık” ve Türkçülük/Turancılık” söylemlerine, Yusuf Akçura’nın artık klasikleşmiş bir eseri olan “*Üç Tarz-ı Siyaset*” üzerinden değinilmiştir. Türkiye’nin ulus-devlet olarak ortaya çıkması önemsenmiş ve kimliğinin inşası sürecine yer verilmiştir. Üçüncü Bölüm’de Soğuk Savaş sonrası dönem ele alınmış; “medeniyetler çatışması” söylemine değinilmiş ve bu bağlamda “İslam”ın konumlandırılışı üzerinde durulmuştur. Dördüncü Bölüm’de Ahmet Davutoğlu’nun kavramları üzerinden “*Westphalia-Sistemi*”nin alternatifi olarak “*Millet-Sistemi*” kavrayışıyla Soğuk Savaş sonrası dönem okuması ve uluslararası siyasette Türkiye’ye atfettiği rol ele alınmıştır. Davutoğlu’nun “*Stratejik Derinlik*” başlıklı kitabı üzerinden geleneksel Türk dış politikasına yönelttiği eleştirilere değinilmiştir. Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP)’nin Türkiye’de 3 Kasım 2002’de genel seçimleri kazanarak hükümet kurduğu yıllarda izlediği dış politikası “*Millet-Sistemi*” paradigması ile okunmaya çalışılmıştır. Kitap, “*Westphalia-Sistemi*” ve “*Millet-Sistemi*” karşılaştırmasını da içeren genel bir değerlendirmeyle sonuca ulaştırılmıştır.

KAYNAKÇA

- "ABD'den Söz Var İcraat Yok", Radikal, 28 Haziran 2004.
- ABRAMOWITZ, Morton ve Henri J. BARKEY. "Turkey's Transformers", **Foreign Affairs**, Volume: 88, No.:6 (November/December 2009), s.118-128.
- "Ahmet Davutoğlu Biyografisi", <http://www.biyografi.info/kisi/ahmet-davutoglu>, Erişim Tarihi: 22.10.2017.
- AKÇURA, Yusuf. **Üç Tarz-ı Siyaset**, Latin Harflerine Aktaran: Mustafa Yeni, Günümüz Türkçesine Uyarlayan: Erol Kılınç, Ötügen Neşriyat A.Ş., İstanbul, 2015.
- AKŞİN, Sina ve başk. **Türkiye Tarihi (1908 – 1980)**, C. IV, Cem Yayınevi, İstanbul, 1995,
- ALKAN, Mustafa. "Osmanlı Devleti'nin "İslam Birliği" Siyaseti: Ortadoğu'nun Osmanlılaşması", **Akademik Bakış**, Cilt: 9, Sayı: 18 (Yaz), 2016, s.17-32.
- "Amerika Komplo Kurdu", Düünden Bugüne Tercüman, 14 Mart 2005.
- ARAS, Tevfik Rüştü, **Görüşlerim**, Yörük Matbaası, İstanbul, 1968.
- "Artık Sessizliğini Boz", Cumhuriyet, 21 Şubat 2014.
- ATATÜRK, Mustafa Kemal. **Söylev**, Derl.: Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, Çağdaş Yayınları, İstanbul, 2000.
- ATAY, Falih Rıfık. **Çankaya**, Pozitif Yayınları, İstanbul, 2004.
- AYDEMİR, Şevket Süreyya. **İnkılâp ve Kadro**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2003.
- "Ayrım Yapsam Arap Kızıyla Evlenmezdim", <http://www.hurriyet.com.tr/ayrim-yapsam-arap-kiziyla-evlenmezdim-22778371>, Erişim Tarihi: 10.03.2013.
- BALCI, Ali. "Stratejik Derinlik'te Kemalizm ile Hesaplaşmak", **Stratejik Zihniyet**, Editörler: Talha Köse-Ahmet Okumuş-Burhanettin Duran, Küre Yayınları, İstanbul, 2014, s.221-234.
- BALİ, Rıfat N. **Cumhuriyet Yıllarında Türkiye Yahudileri Bir Türkleştirme Serüveni [1923-1945]**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003.

- “Başbakan Ahmet Davutoğlu Gençlere Seslendi”,
<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/29045254.asp>, Erişim Tarihi:
19.05.2015.
- “Başbakan Erdoğan: Gençlik Kolları Dökülüyor”, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/22613488.asp>, Erişim Tarihi: 16 Şubat 2013.
- “Başbakan: İsrail’e Söyledim Beyaz Saray’a Ne Oluyor”,
<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/24583634.asp>, Erişim Tarihi:
25.08.2013.
- “Başbakan Memnun”, Cumhuriyet, 25 Haziran 2013.
- “Başbakan Son Kumarını Oynuyor: AKP’nin Hedefi, Anayasa Mahkemesi’ni ve HSYK’yı Ele Geçirmek”, Ortadoğu,
06 Ağustos 2010.
- “Başbakan’dan atama isteyen öğretmene cevap: O oy senin olsun”,
<http://www.hurriyet.com.tr/basbakandan-atama-isteyen-ogretmene-cevap-o-oy-senin-olsun-22401866>, Erişim Tarihi:
20.01.2013.
- BİRAND, Mehmet Ali. “Yargı Son Savaşını Veriyor”, Posta,
25 Ocak 2011.
- “Birkaç Çapulcuya Papuç Bırakmam”, Hürriyet, 03 Haziran 2013.
- “Biz Bu Rüya’yı Terk Etmeliyiz”, Hürriyet, 17 Eylül 2012.
- BOL, Fuat. “AB Çıkarması”, Türkiye, 25 Kasım 2002.
- BON, Gustave L., **Kitleler Psikolojisi**, (çev.) Hasan Can, Tutku
Yayınevi, Ankara, 2015.
- BOOTH, Ken. **Dünya Güvenliği Kuramı**, Tercüme: Çağdaş Üngör,
Küre Yayınları, İstanbul, Ağustos 2012.
- “Borcumuzu takır takır ödedik”, <http://dunya.milliyet.com.tr/-borcumuzu-takir-takir-odedik-/dunya/detay/1710169/default.htm>, Erişim Tarihi: 17.05.2013.
- BREUILLY, John. “1848 Devrimleri”, **Batı’da Devrimler ve Devrimci Gelenek 1560-1991**, Türkçesi: Kemal İnal, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, Eylül 2003, s.142-169.
- BROWN, Chris ve Kirsten AINLEY, **Uluslararası İlişkileri Anlamak**,
Çev.: Arzu Oyacıoğlu, Yayıncısı, İstanbul, Nisan 2008.
- BRUBAKER, Rogers. **Fransa ve Almanya’da Vatandaşlık ve Ulus Ruhu**,
Çev. Vahide Pekel, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, Aralık 2009.
- BURCH, Kurt. “Continuity and Change in the Westphalian Order”,
International Studies Review, Vol. 2, No. 2, (Summer, 2000),
pp.181-210.

- "Bush Protokolü", Hürriyet, 27 Haziran 2004.
- CARR, Edward Hallett. **Yirmi Yıl Krizi 1919-1939**, Çev.: Can Cemgil, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, Eylül 2010.
- COX, Michael. "Rethinking the End of the Cold War," *Review of International Studies*, Vol.: XX, Number: 2, 1994, s.187-200.
- ÇAKIROZER, Utku. "Balyoz'daki Yargılama Hataları Saygınlığımızı Yok Ediyor", Cumhuriyet, 26 Eylül 2012.
- ÇANDAR, Cengiz. "Erdoğanla Bir Uçtan Bir Uca...", Yeni Şafak, 27 Kasım 2002.
- DANIELS, Robert V. "Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa'da Anti-Komünist Devrimler: 1989 - 1991", **Batı'da Devrimler ve Devrimci Gelenek 1560-1991**, Türkçesi: Kemal İnal, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, Eylül 2003, s.250-276.
- DAVUTOĞLU, Ahmet. **Alternative Paradigms: The Impact of Islamic and Western Weltanschauungs on Political Theory**, University Press of America, Printed in the United States of America, Maryland, 1994.
- , **Civilizational Transformation and The Muslim World**, Published by Mahir Publications Sdn. Bhd. (A subsidiary of MAHIR HOLDINGS SDN.BHD.), Kuala Lumpur, 1994.
- , **Stratejik Derinlik Türkiye'nin Uluslararası Konumu**, Küre Yayınları, İstanbul, 11. Baskı, 2001.
- , **Küresel Bunalım 11 Eylül Konuşmaları**, Haz.: Faruk Deniz, Küre Yayınları, İstanbul, 2014.
- , **Teoriden Pratiğe Türk Dış Politikası Üzerine Konuşmalar**, Yayına Hazırlık: Semih Atis-Sevinç Alkan Özcan, Küre Yayınları, İstanbul, 2013.
- , "Zero Problems in A New Era", <http://foreignpolicy.com/2013/03/21/zero-problems-in-a-new-era/>, Erişim Tarihi: 03.07.2015.
- , "Yeni Dönemde Sıfır Sorun Politikası", <http://www.mfa.gov.tr/yeni-donemde-sifir-sorun-politikasi.tr.mfa>, Erişim Tarihi: 25.05.2015.
- ERDAĞ, Ramazan ve Tuncay KARDAŞ. "Türkiye Dış Politikasında Stratejik Kültür", **Stratejik Zihniyet**, Editörler: Talha Köse-Ahmet Okumuş-Burhanettin Duran, Küre Yayınları, İstanbul, 2014, s.275-306.
- "Erdoğan Ak Parti'nin Oy Oranını Açıkladı", <http://siyaset.milliyet.com.tr/erdogan-ak-parti-nin-oy-oranini->

- acikladi/siyaset/siyasetdetay/19.01.2013/1657639/default.htm, Erişim Tarihi: 19.01.2013.
- ERDOĞAN, R. Tayyip. **Küresel Barış Vizyonu**, Haz.: Bekir Karlığa, Medeniyetler İttifakı Yayınları, İstanbul, 2012.
- "Erdoğan'ın En Zor Günleri", Cumhuriyet, 02 Haziran 2013.
- "Erdoğan'ın Yolu ABD'den Geçiyor: Tayyip Erdoğan'ın Yolu ABD'nin Taşeronluğu!", Birgün, 19 Kasım 2011.
- ERGİN, Sedat. "Prag'daki Soğuk Görüşmeden, Ankara'daki Sıcak Sarılmaya", Hürriyet, 29 Haziran 2004.
- ERGİN, Sedat. "Balyoz Delillerinde Bir Muamma", Hürriyet, 27 Eylül 2012.
- ERKİN, Feridun Cemal. **Türk-Sovyet İlişkileri ve Boğazlar Meselesi**, Başnur Matbaası, Ankara, 1968.
- ERYILMAZ, Bilal. **Osmanlı Devletinde Millet Sistemi**, Ağaç Yayıncılık, İstanbul, 1992.
- "Esad'a Hangi Gerekçeyle 'Aday Olma'Diyecekler", Hürriyet, 19 Kasım 2012.
- "Fatih Zirve Bir Şahsiyettir", <http://www.aa.com.tr/tr/turkiye/171762--fatih-sultan-mehmet-zirve-bir-sahsiyettir>, Erişim Tarihi: 03.05.2013.
- FUKUYAMA, Francis. **Tarihin Sonu ve Son İnsan**, Çeviri: Zülfü Dicleli, Profil Yayıncılık, İstanbul Şubat 2011.
- GORVETT, Jon. "Erdoğan Rides Again", The Middle East, July 2011, s.22-25.
- GÖKALP, Ziya. **Türkçülüğün Esasları**, Hazırlayanlar: Mahir Ünlü – Yusuf Çotuksöken, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2001.
- Türkleşmek İslâmlaşmak Muâsırlaşmak**, Hazırlayan: Kemal Bek, Bordo Siyah Klasik Yayınlar, İstanbul, 2004.
- GRAMSCI, Antonio. Gramsci Kitabı: Seçme Yazılar 1916-1935, Hazırlayan: David Forgacs, Çev.: İbrahim Yıldız, Dipnot Yayınları, Ankara, 2010.
- GÜREL, Şükrü Sina. "ABD'de Seçim, AKP'de Siyasal İflas", Yurt, 04 Kasım 2012.
- GÜRKAN, Uluç. "Sezer'den Bush'a..", Star, 01 Temmuz 2004.
- HARDT, M. ve NEGRI, Antonio. **İmparatorluk**, (çev.) Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2003.
- , **Çokluk**, (çev.) Barış Yıldırım, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2011.

- HART, Marjolein 't. "Felemenk Ayaklanması 1566-81: Ulusal bir devrim mi?", **Batı'da Devrimler ve Devrimci Gelenek 1560-1991**, Türkçesi: Kemal İnal, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, Eylül 2003, s.30-51.
- HOBBS, Thomas. **Leviathan**, Çev.: Semih Lim, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, Ocak 2010.
- HUGHES, Ann. "1649 İngiliz Devrimi", **Batı'da Devrimler ve Devrimci Gelenek 1560-1991**, Türkçesi: Kemal İnal, Dost Kitabevi Yayınları, Birinci Baskı, Eylül 2003, Ankara, s.52-74.
- HUNTINGTON, Samuel. **Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması**, Çev. Mehmet Turhan ve Y.Z. Cem Soydemir, Okuyan Us, İstanbul, 2013.
- , **Biz Kimiz? Amerika'nın Ulusal Kimlik Arayışı**, Çev.: Aytül Özer, CSA Global Yayın Ajansı, İstanbul, 2004.
- , "ABD Ulusal Çıkarlarını Yitirirken," **Medeniyetler Çatışması**, Murat Yılmaz (ed.), Vadi Yayınları, İstanbul, 2002, s.157-162.
- "İkiyüzlülüğü Bırakıp Türkiye'yi de Alalım", Yeni Şafak, 30 Kasım 2002.
- İLHAN, Cevher. "Amerikan Vizesi-1: Son Amerikan Yolcuları", Yeni Asya, 12 Mart 2002.
- , "Amerikan Vizesi-2: Görücüye' mi Çıkıldı", Yeni Asya, 13 Mart 2002.
- , "Amerikan Vizesi-3: ABD'nin Doğal Müttefikleri", Yeni Asya, 14 Mart 2002.
- , "Amerikan Vizesi-8: AKP de Bir Ara Dönem Partisidir", Yeni Asya, 19 Mart 2002.
- İNCE, Özdemir. "Bir Şans Olarak Cumhurbaşkanı Sezer", Hürriyet, 31 Aralık 2005.
- İNÖNÜ, İsmet. **Hatıralar**, 2. Kitap, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1987.
- KAPLAN, İsmail. **Türkiye'de Milli Eğitim İdeolojisi**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002.
- "Kışla Yapılacak Gaza Bakılacak", Hürriyet, 02 Haziran 2013.
- KİLİ, Suna ve GÖZÜBÜYÜK, Şeref. **Türk Anayasa Metinleri**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2000.
- KISSINGER, Henry. Diploması, Çev. İbrahim H. Kurt, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2011.
- KNUTSEN, Torbjon L. **Uluslararası İlişkiler Teorisi Tarihi**, Türkçesi: Mehmet Özay, Açılım Kitap, İstanbul, Mayıs 2006.

- KOLOĞLU, Orhan. **Cumhuriyet'in İlk Onbeş Yılı (1923 – 1938)**, Boyut Yayıncılık, İstanbul, 1999.
- KÖKER, Levent. **Modernleşme Kemalizm ve Demokrasi**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005.
- KÖMÜRÇÜ, Güler. "Erdogan'ın Arkası'ndan 'Derin' Kulisler...", Akşam, 13 Aralık 2002.
- KÖSE, Talha. "Stratejik Derinlik ve Düzen Kurucu Dış Politika", **Stratejik Zihniyet**, Editörler: Talha Köse-Ahmet Okumuş-Burhanettin Duran, Küre Yayınları, İstanbul, 2014, s.189-219.
- LEWIS, Bernard. **İslam'ın Siyasal Söylemi**, Çeviren: Ünsal Oskay, Phoenix Yayınevi, Ankara, Haziran 2011.
- LEWIS, Gwynne. "Fransız Devrimi 1789-99", **Batı'da Devrimler ve Devrimci Gelenek 1560-1991**, Türkçesi: Kemal İnal, Dost Kitabevi Yayınları, Birinci Baskı, Eylül 2003, Ankara, s.118-141.
- LINKLATER, Andrew, **Critical Theory and World Politics**, Routledge, Oxon, 2007.
- , "İngiliz Okulu", **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, (çev.) Ali Aslan (Giriş, 3, 8, 9 ve 10. Bölümler) ve Muhammed Ali Ağcan (2, 4, 5, 6, 7, 11 ve 12. bölümler), Küre Yayınları, İstanbul, 2013, s.119-150.
- "Liderimizi Yedirtmeyiz", Cumhuriyet, 04 Haziran 2013.
- MAALOUF, Amin. **Ölümcül Kimlikler**, Çev.:Aysel Bora, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2008.
- MACHIAVELLI, Niccolo. **Hükümdar**, Çev.: Necdet Adabağ, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, Ocak 2011.
- MENTEŞE, Halil. **Halil Menteşe'nin Anıları**, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1986.
- MOITA, Luis. "A Critical Review on The Consensus Around The "Westphalian System"", **JANUS.NET e-journal of International Relations**, Vol. 3, No. 2, (Fall 2012), pp.17-42.
- NIEBUHR, Reinhold. **Ahlaklı İnsan Ahlsız Toplum**, Çev.: Sara Akad, Yeryüzü Yayınevi, Ankara, 2003.
- NUREDDİN, Muhammed. "Türklerin 'Sıfır Sorunu 2011'de Sınıfta Kaldı", Radikal, 03 Ocak 2012.
- NYE, Joseph S. ve David A. WELCH, **Küresel Çatışmayı ve İşbirliğini Anlamak**, Çev.: Renan Akman, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, Aralık 2010.
- "10 Ay Sonra Milletimiz Sandıkta Cevap Verir", Radikal, 04 Haziran 2013.
- "17 Aralık Suikast Girişimi", Hürriyet, 01 Ocak 2014.

- ORTAYLI, İlber, **Osmanlı Barışı**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2007.
- PARKER, David. "Giriş: Devrime İlişkin Yaklaşımlar", **Batı'da Devrimler ve Devrimci Gelenek 1560-1991**, Türkçesi: Kemal İnal, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, Eylül 2003, s.13-29.
- "Rolümüz Artık Bitti", Cumhuriyet, 27 Ekim 2012.
- "Rumsfeld Türkiye'yi Suçladı", Cumhuriyet, 6 Şubat 2005.
- "Silah Bırakılmazsa Geri Adım Atmayız", <http://siyaset.milliyet.com.tr/silah-birakilmazsa-geri-adim-atmayiz/siyaset/siyasetdetay/20.01.2013/1657714/default.htm>, Erişim Tarihi: 20 Ocak 2013.
- SPECK, W.A. "1688: Siyasal Bir Devrim", **Batı'da Devrimler ve Devrimci Gelenek 1560-1991**, Türkçesi: Kemal İnal, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, Eylül 2003, s.75-93.
- TESCHKE, Benno. "Theorizing the Westphalian System of States: International Relations from Absolutism to Capitalism", **European Journal of International Relations**, Vol. 8, No.1, pp.5-48.
- TİMUR, Taner. **Türk Devrimi ve Sonrası**, İmge Kitabevi, Ankara, 2001.
- "TSK'nin Üzerinden Elinizi Çekin", Cumhuriyet, 27 Haziran 2009.
- TÜRMEEN, Rıza. "Dış Politika ve Kimlik", Milliyet, 04 Temmuz 2010, <http://www.milliyet.com.tr/yazarlar/riza-turmen/dis-politika-ve-kimlik-1259120/>, Erişim Tarihi: 24.12.2017.
- UÇAR, Fuat. "Siyasi Türkçülüğün Sahibi Yusuf Akçura: Fikirleri ve Etkileri", **Üç Tarz-ı Siyaset**, Haz.: Fuat Uçar, Salon Yayınları, İstanbul, 2016.
- VOLKAN, Vamık D. **Kimlik Adına Öldürmek**, Çev.:Medine Banu Büyükkal, Everest Yayınları, İstanbul, 2007.
- , **Körü Körüne İnanç**, Okuyan Us, İstanbul, 2005.
- YALVAÇ, Faruk (çev.: Ali Aslan), "Stratejik Derinlik mi Hegemonik Derinlik mi? Türkiye'nin Dünya Sistemindeki Konumunun Eleştirel Gerçekçi Bir Analizi", **Stratejik Zihniyet**, Editörler: Talha Köse-Ahmet Okumuş-Burhanettin Duran, Küre Yayınları, İstanbul, 2014, s.123-146.
- "Yargıtay ve Danıştay'da daire ve üye sayısı arttı", <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=17017953>, Erişim Tarihi: 23 Şubat 2013.
- YEŞİLTAŞ, Murat. "Türkiye'yi Stratejileştirmek Stratejik Derinlik'te Jeopolitik Muhayyile", **Stratejik Zihniyet**, Editörler: Talha Köse-

- Ahmet Okumuş-Burhanettin Duran, Küre Yayınları, İstanbul, 2014, s.89-122.
- YILDIZOĞLU, Ergin. "Bir İmaj Sorunu", Cumhuriyet, 10 Eylül 2012.
- WALT, Stephen M., "Uluslararası İlişkiler: Bir Dünya Binbir Kuram", **Foreign Policy (Türkiye Baskısı)**, Çev.: Başak Çalı, Yıl: 1, Sayı: 1 (Bahar), 1998, s.14-29.
- WALTZ, Kenneth N. **İnsan Devlet ve Savaş**, Çev. Enver Bozkurt, Selim Kanat, Serhan Yalçın, Asil yayın Dağ. Ltd. Şti., Ankara, Nisan 2009.
- "Washington, Müttefikleri Ankara'nın Kulağını Çekti", Cumhuriyet, 02 Haziran 2013.
- "Washington'dan Görünen...", Milliyet, 15 Temmuz 2002.
- "Wikileaks Türkiye Belgeleri: Erdoğan'ın Oval Ofis Portresi", Taraf, 20 Mart 2011.
- WRIGLEY, C. J. "İki Savaş Arası Avrupası'nda Karşı- devrim ve Devrimin 'Başarısızlığı'", **Batı'da Devrimler ve Devrimci Gelenek 1560-1991**, Türkçesi: Kemal İnal, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, Eylül 2003, s.212-230.
- ZENGİN, Gürkan. **Hoca: Türk Dış Politikası'nda "Davutoğlu Etkisi" 2002-2010**, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2014.